

Lali Dalakişvili

Bolnisi Dil Evinin müəllimi

Bolnisinin azərbaycanlı əhalisi arasında dövlət dilinin tədrisinin vəziyyəti

Gürcüstan çoxmillətli və polietnik ölkədir. Onun əhalisinin 13%-ni məhz etnik azlıqlar təqdim edirlər. 2002-ci ilin qeydə alınma nəticələrinə əsasən ən çoxsaylı etnik azlıqları azərbaycanlılar təqdim edirlər.

Gürcüstanda etnik azlıqlar üzrə keçirilən bir sıra tədqiqatlarda qeyd edilir ki, azlıqlar, ümumilikdə, özlərini ikinci sinif vətəndaşları kimi qəbul edirlər (yadlaşma). Onların fikrincə, ölkənin başqa tərəfi inkişaf etdikdə azlıqların yaşadıkları yerdə həyat şərtləri yaxşılaşmır. Amma həqiqətdə, sakinlərin əksəriyyətini gürcülər təşkil edən Gürcüstanın digər regionlarında da vəziyyət, xüsusilə də, iqtisadi və infrastruktur inkişafı baxımından fərqli deyil.

Azlıqların təcrid olunmalarının bir neçə səbəbi vardır:

- mədəni-etnik əlaqələrin olmaması;
- yolların və kommunikasiyanın nasaz olması;
- informasiya vakuumu;
- azlıqların iqtisadi ehtiyaca görə Gürcüstanla deyil, qonşu dövlətlə daha çox sıx iqtisadi əlaqələri;
- dövlət dilini bilməmək.

Bizim fikrimizcə, kommunikasiya və inteqrasiya üçün ən çox mane olan amil ümumi dili bilməməkdir.

Bu istiqamətdə ötən illərdə rayonda olduqca böyük işlər görüldü.

Hələ Şevardnadzenin idarəçiliyi dövründə Gürcüstanın Dövlət Dil Palatasının təşəbbüsü ilə və siqaret istehsalçısı „Filip Moris“ firmasının maliyyə dəstəyi ilə Bolnisi rayonunun 5 kəndində: Cavşanianidə, Naxiduridə, Tsurtavada və Dzvel Kveşidə ictimai məmurlar üçün gürcü dili kursları

yaradıldı. Etnik azlıqların problemləri xüsusilə 2003-cü ildən aktual oldu, elə o dövrdən Təhsil və Elm Nazirliyi, „Vətəndaş İntegrasiyası və Millətlərarası Münasibətlər Mərkəzi“ ilə birlikdə Gürcüstanda fəaliyyət göstərən ATƏT-in Milli Azlıqların Ali Komisarının ofisinin maliyyə dəstəyi ilə „Kvemo Kartlinin qeyri-gürcüdüillə məktəblərində ikinci dil kimi gürcü dilinin dəstəklənməsi“ layihəsi həyata keçirilməyə başladı.

Sonralar rayonda dilin tədrisi kurslarının işləri fəaliyyətə düşdü. 2006-cı ilin sentyabr ayından „Vətəndaş İntegrasiyası və Millətlərarası Münasibətlər Mərkəzi“ və ATƏT-in birgə layihəsinin „İctimai məmurlar üçün dil kursları“-nın çərçivəsində məktəb direktorları və ictimai məmurlar üçün üç məşğələ yaradıldı.

2007-ci ildən dilin öyrənilməsi məsələsinə yerli qeyri-hökumət təşkilatları da cəlb olundular. Bu cəhətdən xüsusilə də zəngin təcrübəni „Gürcüstan Gənclər Mərkəzlərinin İttifaqının Bolnisi filiali“ qazandı. Bu ittifaqı ATƏT dəstəkləyirdi. Burada 2007-2009-cu illərdə müxtəlif layihələr çərçivəsində 231 şagirdin dövlət dili

üzrə bilik səviyyələrini artırmaq şansları var idi.

2007-ci ildə abituriyentlərin hazırlanması üçün Təhsil və Elm Nazirliyi iki qrupu maliyyələşdirdi. 2009-cu ildə ictimai məktəblərdə Marneuli Mədəniyyət Mərkəzinin təşəbbüsü ilə və Azərbaycan Respublikasının maliyyə dəstəyi ilə doqquz məktəbdə gürcü dili kursları açıldı, hər qrupda 20 şagird birləşirdi. Müəllimlər məktəbin direktorları tərəfindən seçildilər, cari ildə isə qrupların sayı on ikiyə qədər artırıldı.

Bu layihələrin həyata keçirilməsi qeyri-gürcüdüillə əhali arasında motivasiyanı daha da artırır ki, elementar səviyyədə dövlət dilinə sahib olsunlar. Amma problem problem olaraq qalır, çünki hal-hazırda vəziyyət yenə də qənaətbəxş deyil: etnik azlıqların nümayəndələrinin (azərbaycanlıların) çox hissəsi dövlət dilini bilmirlər. Bolnisiyə yaşayan azərbaycanlı əhali arasında gürcü dilinin bilik səviyyəsini artırmaq lazımdır, bu da dövlət dilinin öyrənilməsinə yönəlmiş maraqların artırılması şərtlərində həyata keçirilməlidir, çünki başqa halda heç bir, hətta yüksək effektiv layihə də olsa,

istənilən nəticələrin əldə edilməsini təmin edə bilməz. Eləcə də nəzərə almaq lazımdır ki, qeyd edilən analiz digər azlıqlarla münasibətdə də bu cür nailiyyət verir. Gəlin, yaranmış vəziyyətin öyrənilməsi və təcrübə ilə paylaşılmanı nəzərə alaraq bir neçə alternativini təhlil edək:

1. İkidilli tədris modelinin tətbiq edilməsi;
2. Tədris modelinin tətbiqi;
3. Gürcü dili müəllimlərinin peşəkar kadrlarla əvəz edilməsi;
4. Etnik azlıqlar üçün milli imtahanlarda güzəştli şərtlərin təklif edilməsi.

Bu alternativlərin həm müsbət, eləcə də mənfi xüsusiyyətləri var.

Gürcü dili müəllimlərinin peşəkar kadrlarla əvəz edilməsinə ölkəmizdə artıq dəfələrlə cəhdlər göstərilmişdir. Bu alternativin müsbət tərəfi ondadır ki, peşəkar kadr tədrisin keyfiyyətini, şagirdlərin maraqlarını artırma bilər. Amma onu da nəzərə almaq lazımdır ki, qeyd edilən alternativ ümumilikdə xarakterizə olunmur və problemin mütəmadi həllini təmin edə bilmir.

Alternativin nəticələrini proqnozlaşdırdıqda onun nöqsanlı

tərəflərini də nəzərə almaq vacibdir. Xüsusilə müəllimlərin əmək haqqıları və onlar üçün ayrılmış əlavə maliyyələr şəklində böyük xərcləri; birdəfəlik və müntəzəm olmayan xarakter; lazımi kadrların azlığı və hərəkətin məhdud dairəsi; kadrların aşağı məsuliyyət səviyyələri, hansıları yüksək əmək haqqı belə ödəyə bilməz; yanaşma, hansına əsasən yalnız kadrlar problemi həll etmirlər.

Etnik azlıqlar üçün Milli imtahanlarda güzəştli şərtlərin təklif edilməsi, – cari ildə etnik azlıqların Milli imtahanlarda iştirak etmələri üçün güzəştli şərtlər təsis edilir. Belə bir qərar Vahid Milli imtahanlarda iştirak nöqtəyi-nəzərindən azlıqların maraqlarını artırma və çoxlarında imtahanlarda iştirak etməyə istəyini oyada bilər, amma alternativin mənfi tərəfi ondadır ki, etnik azlıqlara dövlət dilini lazımi səviyyədə öyrənməkdə yardım edə bilmir. Onlar dövlət dilini lazımi şəkildə bilmədiklərinə görə dominant əhali ilə peşəkarlıqda rəqabət apara bilməyəcəklər.

İkidilli təhsil modelinin tətbiq edilməsi etnik azərbaycanlılara ibtidai siniflərdən ana dili ilə yanaşı dövlət

dilinə də sahib olmağa imkan verəcəkdir ki, öz mədəniyyətlərini qoruyub saxlaya və dominant millətin mədəniyyəti ilə tanış ola bilsinlər.

Bu modelin güclü tərəfi ondadır ki, onun həyata keçirildiyi halda etnik azlıqlar məktəb biliyi ilə paralel olaraq dövlət dilini də elə bir səviyyədə öyrənə biləcəklər ki, onlar üçün milli imtahanları vermək problem olmasın, dili bilmək onların dövlətin quruculuq işlərinə qoşulmalarına dəstək versin və yadlaşma hissini yox etsin. Nəticədə yerli kadrlar alınacaq, onlar öz icmalarında dövlət dilinin mənimsənilməsinə təmin edəcəklər (dil mühitinin yaradılmasını nəzərdə tuturuq). Azərbaycanlıların yaşadıkları kəndlərə həvəskar kimi gedən müəllimlər üçün pul vəsaitləri ayrılacaq, amma bu modelin həyata keçirilməsinə vaxt lazımdır. Eləcə də nəzərə almaq lazımdır ki, qeyri-müvafiq şəkildə hazırlığı olan müəllim proqramın uğursuzluğuna səbəb ola bilər. Qeyd edilən alternativin həyata keçirilməsi xərclərin artırılmasına səbəb olur, çünki əgər indiyə qədər ibtidai sinifdə bir müəllim işləyirdisə, hal-hazırda eyni zamanda iki müəllimin işi gündəlikdə

durur, uşaq iki dili eyni zamanda öyrənməkdə çətinlik çəkə bilər (bir müəllim iki dildə fənni tədris edə bilər, amma etnik azlıqların sıx yaşadıkları regionlarda bunun ehtimalı azdır). Qeyd edilən modelin müsbət tərəfi olaraq beynəlxalq təcrübənin olması ölkəmizdə çoxdilli təhsilin bərqərar olması üçün atılan ilk addımlar hesab oluna bilərlər.

Tərəfimizdən təqdim edilən problemin həlli barədə mövcud alternativlər arasında qradasiyanı təyin etmək üçün müxtəlif kriterilərdən istifadə etdik. Onlar bizə təqdim edilən problemin həlli üçün məqsədə daha yaxın olan alternativini seçməkdə imkan verdilər. Bu meyarlarla təqdim edilən siyasəti müqayisə və analiz edək.

Bu təqdimat üçün tərəfimizdən növbəti meyarlar istifadə olunmuşdur.

- Etnik azlıqlar üçün dövlət dilinin tədrisi motivasiyasının artırılması səviyyəsi;
- alternativin həyata keçirilməsi üçün lazımi vaxt;
- alternativin dəyəri;
- ictimai fikir;
- etnik azlıqların işlə təminatları göstəricisinin yüksəldilməsi imkanı;

- alternativ çərçivəsində tədbirlərin fəaliyyət arealı nəzərdə tutulur;

- yerli icmanın razı salınma səviyyəsi;

- siyasi mədəniyyətin artırılma göstəricisi.

Alternativlər arasında seçim etdikdə hər bir alternativin güclü və zəif tərəflərini təyin etdik, bu alternativlərin inkişafının ən yaxşı və ən pis vəziyyətlərini təhlil etdik və müvafiq sübutların əsasında seçim etdik.

Düşünürük ki, onu növbəti ardıcılıqla həyata keçirmək lazımdır:

1. Proqramın hazırlıq mərhələsi – proqram və gözlənilən nəticələr haqqında müəllimlər, məktəb, administrasiya və valideynlər lazımi informasiya ilə təmin olunmalıdırlar ki, adekvat yanaşma ilə təmin olunsunlar və mənfi münasibətlər minimuma endirilsin;

2. Müəllimin ikidilli təhsil üçün təkmilləşdirmə proqramını keçməsi və yeni kadrların cəlb olunması

3. İbtidai sinif müəllimlərinin sertifikatlaşdırılmasının fərqli sisteminin işlənilib hazırlanması ki, islahat nailiyyətlə tətbiq olunsun;

4. Müəllimlərin hazırlıqları üçün əlavə vauçerlərin axtarılması və maliyyələşdirmə.

İkidilli tədris modelinin tətbiq edilməsi üçün eləcə də yaxşı olardı ki:

- məşvərət orqanı yaradılsın;

- valideynlər prosesə fəal şəkildə cəlb olunsunlar;

- müəllimlərin maraqlandırılma səviyyəsi artırılınsın;

- etnik azərbaycanlıların yaşadıkları kəndlərdə dilin qeyri-rəsmi öyrənilməsi üçün yay məktəbləri açılsın.

Təklif edilən modelin həyata keçirildiyi halda nəticə şəklində məktəbi bitirən yeniyetməni təhlil edə bilərik ki, milli ali məktəblərə qəbul olmaq və milli vahid imtahanlarda iştirak etmək üçün yüksək motivasiyası olsun; özünü çoxmədəni cəmiyyətin üzvü kimi hiss etsin, təcrid olunmasın. Elə təhsilin əsas vəzifəsi də budur ki, hər bir şagirdin intellektual, sosial və şəxsi inkişafına və tam ictimai inteqrasiyasına imkan yaratsın.

Lali Dalakishvili

Teacher of Bolnisi Language House

State language learning situation of Azerbaijani population in Bolnisi

ABSTRACT

The researches conducted on ethnic minority issues in Georgia is mentioned that they still perceive themselves to be alienated. The main obstacles to integration is the lack of the knowledge of state language. In terms of language learning comparison with previous years there were carried out a lot of works in Bolnisi region. The article presents the problems of Georgian, as a second language learning through bilingual education, outlets and recommendations